

Etuuksien vastaavuus ihmisten elämäntilanteisiin

Työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Tausta

- Syyperusteiset sosiaaliturvaetuudet (PL 19.2 §) ja niihin liittyvät palvelut eivät aina vastaa henkilön todellista elämäntilannetta ja tarvetta.
 - Suomen nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä ei tue parhaalla mahdollisella tavalla työikäisten työllisyyttä ja olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä.
 - Komitean tavoitteena on siirtää sosiaaliturvajärjestelmän painopistettä työkyvyttömyyden määrittelystä kohti olemassa olevaa työkykyä ja sen tunnistamista, tukemista ja vahvistamista.
 - Rakenteellisia ongelmia esiintyy erityisesti pitkittyneen työttömyyden tilanteissa, joissa henkilöllä on työllistymisen lisäksi haasteita toimintakyvyn, työkyvyn ja osaamisen kanssa.

Perustuslain 19.2 §:n elämäntilanteet / sosiaaliset riskit ja niitä turvaavat sosiaaliturvaetuudet

Elämäntilanne	Turvaava etuus	
	Perusturva	Ansioturva
Työttömyys	Peruspäiväraha, työmarkkinatuki	Ansioapäiväraha
Sairaus	Sairauspäiväraha vähimmäismääräisenä	Sairauspäiväraha
Työkyvyttömyys	Kuntoutusraha vähimmäismääräisenä	Kuntoutusraha
	Työkyvyttömyyseläke (kansaneläke, takuueläke)	Työkyvyttömyyseläke (työeläke)
Lapsen syntymä	Vanhempainpäivärahat vähimmäismääräisenä	Vanhempainpäivärahat
Vanhuus	Vanhuuseläke (kansaneläke, takuueläke)	Vanhuuseläke (työeläke)
Huoltajan menetys	Lesken- ja lapseneläkkeet (kansaneläke)	Lesken- ja lapseneläkkeet (työeläke)

”Työtön on se, jolla ei ole töitä”

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

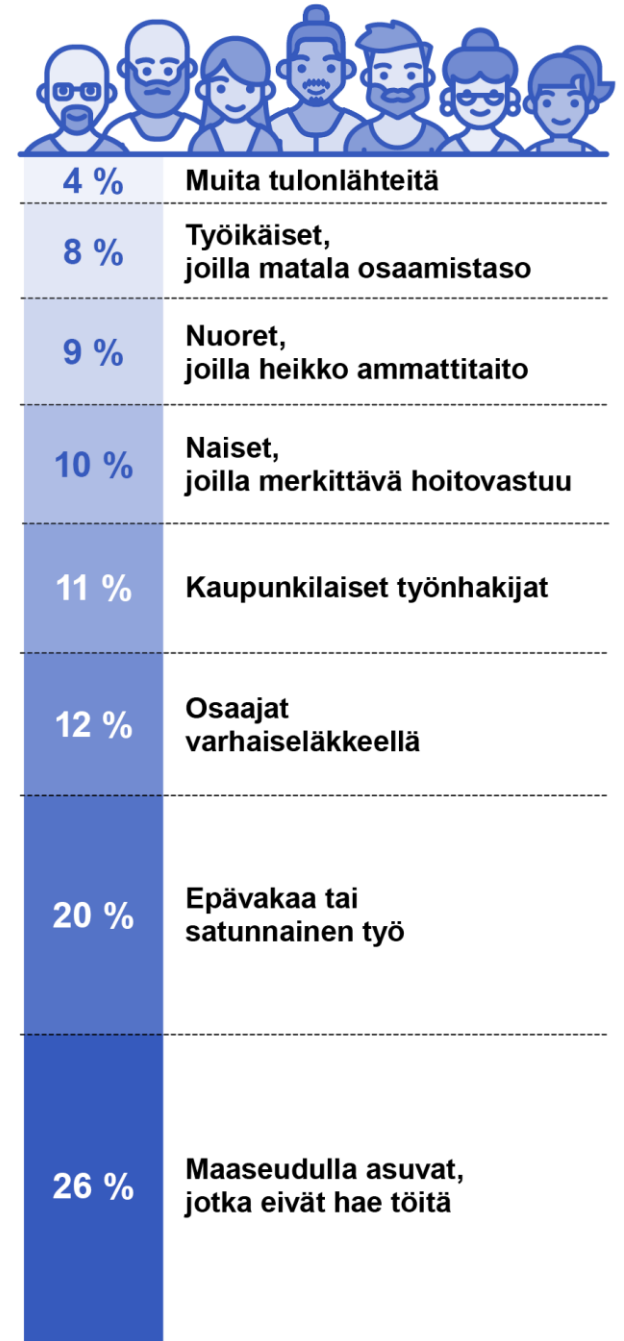
VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Työn ulkopuolella olevat ryhmät

Työn ulkopuolella olevat ryhmät (Faces of Joblessness, OECD, 2020):

- henkilöt, jotka eivät enää etsi töitä ja asuvat maaseudulla (26 % kohderyhmästä)
- henkilöt, joilla on epävakaa tai satunnainen työ, tai jotka kohtaavat joitakin työllistymisen esteitä (20 %)
- varhaiseläkkeelle jääneet henkilöt, joilla on suhteellisen korkea osaamistaso, mutta rajatut taloudelliset kannustimet työntekoon (12 %)
- pääasiassa miehistä koostuva joukko, jotka asuvat kaupungeissa tai tiheästi asutuilla alueilla ja etsivät aktiivisesti töitä terveysrajoitteistaan huolimatta (11 %)
- naiset, joilla on merkittävä hoitovastuu (10 %)
- nuoret, joilla on heikko ammattitaito (9 %)
- parhaassa työiässä olevat henkilöt, joilla on matala osaamistaso (8 %)
- henkilöt, joilla on muita merkittäviä tulonlähteitä kuin ansiotyö (4 %)

Huom! Kaikki nämä ryhmät eivät ole työttömyysturvan saajia

Työtön työnhakija työttömyysturvan näkökulmasta

- Työttömyysetuuden saajan yleisenä velvollisuutena on hakea aktiivisesti työtä ja koulutusta, antaa työvoimaviranomaiselle ammatillista osaamistaan, työhistoriaansa, koulutustaan ja työkykyään koskevat tiedot ja selvitykset, toteuttaa yhdessä työvoimaviranomaisen kanssa laadittua työllistymissuunnitelmaa sekä tarvittaessa hakeutua ja osallistua työllistymistään edistäviin palveluihin ja toimenpiteisiin.
 - Työvoimaviranomaisen on tarjottava työtä ja koulutusta sekä järjestettävä työllistymissuunnitelmaan sisältyviä palveluja.
- >> Keitä ovat ne työttömät työnhakijat, joilla on työkyvyn haasteita tai osaamisen puutteita?

Työkyvyttömällä työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen

- Työkyvyttömänä pidetään henkilöä, joka
 - saa sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai osasairauspäivärahaa tai kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea taikka täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa etuutta jonkin muun lain nojalla,
 - on todettu sairausvakuutuslain tai kansaneläkelain mukaisesti työkyvyttömäksi, vaikka etuutta ei ole hänelle myönnetty.
- Työnhakuvelvollisuutta ei aseteta, jos
 1. työnhakija ei luotettavana pidettävän lääketieteellisen selvityksen mukaan ole työkykyinen ammattitaitosuojan aikana työkokemustaan ja koulutustaan vastaavaan työhön ja ammattitaitosuojan päätyttyä mihinkään työhön,
 2. ja hän noudattaa työllistymissuunnitelmaansa tai sitä korvaavaa suunnitelmaa siltä osin, kuin suunnitelmassa on sovittu työkyvyttömyyden perusteella myönnettävän etuuden hakemisesta ja hakeutumisesta työ- ja toimintakykyä parantavaan kuntoutukseen.
 3. Lisäksi edellytetään, että työnhakijan tilanne kokonaisuutena arvioiden on sellainen, ettei työllistyminen avoimille työmarkkinoille ole mahdollista.

Nostoja työttömien joukosta

- Työttömistä työnhakijoista 67 %:lle on asetettu työnhakuvelvoite (163 100 henkilöä, tilanne 10.11.2024).
 - Tilastotietoa siitä, miksi työnhakijalle on asetettu alennettu työnhakuvelvoite tai se on jätetty kokonaan asettamatta, ei ole.
- Arviolta 31 900 työnhakijan asiakastietoihin on merkitty sellaiset terveydentilaa ja työ- ja toimintakykyä koskevat tiedot ja arviot, joilla on vaikutusta henkilön työllistymiseen ja palvelujen tarjoamiseen (tilanne syyskuu 2024).
- Vuonna 2023 arviolta 31 000 työtöntä työnhakijaa sai sairauspäivärahaa, jota enimmäisajan sai arviolta 8000 henkilöä.

Opiskelu työttömyysturvalla

- Työvoimaviranomainen voi ohjata **työvoimakoulutukseen** työttömän työnhakijan,
 - jolla on työvoimaviranomaisen toteama koulutustarve ja
 - joka on soveltuva koulutukseen sekä tehtäviin, joihin koulutus antaa valmiuksia.
- **Työttömyysetuudella tuettu työnhakijan omaehtoinen opiskelu** on mahdollista 25 vuotta täyttäneelle työnhakijalle, jos:
 - työnhakijalla on työvoimaviranomaisen toteama koulutustarve
 - ja viranomainen arvioi, että omaehtoisen opiskelun tukeminen on työvoimapolitiittisesti tarkoituksenmukaisin keino parantaa työnhakijan ammattitaitoa ja mahdollisuuksia saada työtä tai säilyttää työpaikkansa,
 - ja opiskelun katsotaan olennaisesti parantavan työnhakijan mahdollisuuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Tilastoja työttömistä palveluissa

Taulukko 5. Korotusosien saajat ja maksetut korotusosat palveluittain ja etuuksittain. Lähde Finanssivalvonta, Kela

Palvelu	Ansiopäiväraha		Peruspäiväraha		Työmarkkinatuki	
	Saajat	Eurot	Saajat	Eurot	Saajat	Eurot
Yhteensä	26 149	11 667 268	*	3 819 961	*	20 166 530
Omaehtoinen opiskelu	13 152	6 739 757	2 195	979 019	10 430	4 879 639
Työvoimakoulutus	4 492	3 066 033	5 011	1 820 575	20 028	8 276 218
Kokeilu	2 657	1 025 211	1 950	585 216	9 881	2 782 433
Valmennus	5 043	481 187	1 592	79 876	4 246	243 022
Kuntouttava työtoiminta	805	355 081	813	345 971	9 348	3 929 448
Muut/tuntematon			156	9 305	919	55 770

*Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen luvuissa sama henkilö voi esiintyä useassa palvelussa saman vuoden aikana eivätkä luvut ole yhteenlaskettavissa.

Lähde: HE 135/2024 vp

Pitkittynyt työttömyys

Työ- ja elinkeinoministeriö on vuonna 2023 tarkastellut pitkän työttömyyden taustatekijöitä ja miten pitkään työttömänä olleet eroavat muista työttömistä ([linkki tutkimukseen](#)). Analyysin perusteella:

- Pitkääaikaistyöttömien osallistuminen koulutukseen on varsin harvinaista.
- Pitkääaikaistyöttömyys on yhteydessä korkeampaan sairastavuuteen. Yhtäältä työttömiksi valikoituu henkilöitä, joiden terveys on heikompi, toisaalta pitkäkestoinen työttömyys heikentää terveyttä.
- Pitkääaikaistyöttömät ovat keskimäärin muita työttömiä vanhempia.

Työkyky ja työkyvyttömyys – etuudet, joilla on diagnoosiperuste

Sairauspäiväraha

- Sairauspäivärahaa myönnetään 16–67-vuotiaalle henkilölle alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseksi. Sairauspäivärahasta säädetään sairausvakuutuslaissa ja sen myöntää Kela.
- Sairauden aiheuttamaa työkyvyttömyyttä arvioitaessa hakijan työkykyä arvioidaan suhteessa hänen omaan työhönsä tai siihen läheisesti verrattavaan työhön (ammattillinen työkyvyttömyys).
- Sairauspäiväraha myönnetään edeltävien tulojen perusteella tai vähimmäismääräisenä. Sairauspäivärahaa maksetaan saman sairauden perusteella enintään 300 arkipäivältä.
- Sairauspäiväraha voidaan tietyin edellytyksin maksaa osasairauspäivärahana, mutta sairausvakuutuslaissa ei ole osatyökyvyttömyyden käsitettä.

Kuntoutusrahat

- Kela myöntää kuntoutusrahaa 16–67-vuotiaalle henkilölle kuntoutuksen aikaisen ansionmenetyksen korvaamiseksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain perusteella.
- Kelan kuntoutusrahaa voi saada edellytysten täyttyessä lääkinnällisen kuntoutuksen tai Kelan ammatillisen kuntoutuksen ajalle. Kuntoutusraha myönnetään edeltävien tulojen perusteella tai vähimmäismääräisenä. Kuntoutusraha voidaan tietyin edellytyksin maksaa osakuntoutusrahana.
- Työeläkelaitokset myöntävät kuntoutusrahaa työeläkelakien perusteella työeläkelaitosten ammatillisen kuntoutuksen (työeläkekuntoutus) ajalle.

Kansaneläkelain ja työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke

- **Kansaneläkelain mukaan** työkyvyttömänä pidetään henkilöä, joka on sairauden, vian tai vamman takia kykenemätön tekemään tavallista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä, jota on pidettävä hänen ikänsä, ammattitaitonsa sekä muut seikat huomioon ottaen hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana.
- Alle 20-vuotiaalle kansaneläke myönnetään vain, jos henkilöllä ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt taikka päättynyt tuloksettomana.
- **Työeläkelakien mukaan** työntekijällä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen, jos hänen työkykynsä arvioidaan olevan heikentynyt sairauden, vian tai vamman vuoksi vähintään kahdella viidesosalla yhtäjaksoisesti ainakin vuoden ajan. Työkyvyttömyyseläke myönnetään täytenä eläkkeenä, jos työntekijän työkyky on heikentynyt vähintään kolmella viidesosalla. Muussa tapauksessa työkyvyttömyyseläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä.
- 60 vuotta täyttäneen työkyvyttömyyttä arvioitaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta = henkilön työhistoriaa (sekä kansan- että työeläkkeen osalta).

Kuntoutusmahdollisuuksien selvittäminen ennen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämistä

- Ennen kuin Kela tai työeläkelaitos tekee päätöksen työkyvyttömyyseläkkeestä, sen on selvitettävä, onko työkyvyttömyyseläkkeen hakijalla oikeus eläkelaitoksen soveltaman lainsäädännön mukaiseen kuntoutukseen.
 - Työeläkelaitosten osalta ammatilliseen kuntoutukseen; Kelan osalta sekä ammatilliseen että muuhun Kelan tarjoamaan kuntoutukseen.
- Lisäksi eläkelaitoksen on huolehdittava siitä, että hakijan mahdollisuudet muun lainsäädännön mukaiseen kuntoutukseen on selvitetty.
- Määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä (eli kuntoutustukea) myönnettäessä Kelan ja työeläkelaitoksen on varmistettava, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Kuntoutustuki voidaan myöntää myös hoito- tai kuntoutussuunnitelman valmistelun ajaksi.

Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajat ikäryhmittäin 12/2023

(etuuslaji = tk-eläke; *ikä jakson lopussa. Lähde: Kela)

	Etuuslaji		
	Yhteensä	Toistaiseksi myönnetty	Kuntoutustuet
Ikäryhmä*	Saajien lkm	Saajien lkm	Saajien lkm
Yhteensä	115207	100077	15130
16-19 v	1805	1615	190
20-24 v	5704	3647	2057
25-29 v	7611	4695	2916
30-34 v	8837	6278	2559
35-39 v	8682	6908	1774
40-44 v	9659	8242	1417
45-49 v	10459	9241	1218
50-54 v	12844	11698	1146
55-59 v	19231	17997	1234
60-64 v	29854	29235	619
65-69 v	521	521	

Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajat sairauspääryhmittäin (12/2023: mukana sairausryhmät, joissa saajia yli 500. Lähde: Kela)

Sairauspääryhmä	Saajien lkm
Yhteensä	115207
II C00-D49 Kasvaimet	1808
IV E00-E99 Umpieritys-, ravitsemus- ja aineenvaihduntasair.	1369
V F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	78395
VI G00-G99 Hermoston sairaudet	8956
VII H00-H59 Silmän ja sen apuelinten sairaudet	1066
IX I00-I99 Verenkiertoelinten sairaudet	3568
X J00-J99 Hengityselinten sairaudet	603
XIII M00-M99 Tuki- ja liikuntael. sekä sidekudoksen sair.	10197
XVII Q00-Q99 Synnynn. epämuod. ja kromosomipoikkeavuudet	4339
XIX S00-T99 Vammat, myrkytykset ja muut ulk. syiden seur.	3291

Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajat kahdessa suurimmassa sairauspääryhmässä

(12/2023 lopussa Kelan tietojen mukaan)

- Kelan työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli kaikkiaan 115 207. Heistä 100 077 henkilöllä = yli 86 %:lla työkyvyttömyyseläke oli myönnetty toistaiseksi.
- **Sairauspääryhmässä F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt** saajia oli 78 395 henkilöä. Heistä 65 920 henkilöllä = noin 84 %:lla työkyvyttömyyseläke oli myönnetty toistaiseksi.
- **Sairauspääryhmässä M00-M99 Tuki- ja liikuntael. sekä sidekudoksen sair.** saajia oli 10 197 henkilöä. Heistä 9 037 henkilöllä = yli 88 %:lla työkyvyttömyyseläke oli myönnetty toistaiseksi.

Työkyvyttömyyseläkettä työeläkkeenä saavat

(Lähde: Eläketurvakeskus)

- Työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä sai vuoden 2023 lopussa 116 892 henkilöä. Heistä 64 524 (= noin 55 %) sai pelkästään työeläkettä, 52 368 myös kansaneläkettä.
- Työeläkejärjestelmästä maksettu eläke oli 94 882 henkilön kohdalla täysi työkyvyttömyyseläke ja 21 872 henkilön kohdalla osatyökyvyttömyyseläke.
- Työkyvyttömyyseläke oli myönnetty toistaiseksi yhteensä 94 867 henkilölle: täysi tk-eläke 77 811 ja osatk-eläke 17 065 henkilölle.

Työkyvyttömyyseläkettä työeläkkeenä saavat ikäryhmittäin 1/2 (Lähde: Eläketurvakeskus)

	Kaikki työkyvyttömyyseläkkeet	Toistaiseksi myönnetyt työkyvyttömyyseläkkeet	Kuntoutustuet
Kaikki ikäluokat	116892	94867	21879
Alle 20	9	-	9
20 - 24	367	..	365
25 - 29	1154	70	1084
30 - 34	2562	549	2013
35 - 39	4143	1673	2470
40 - 44	6265	3519	2746
45 - 49	9105	6141	2964
50 - 54	13675	10508	3168
55 - 59	29023	24580	4443
60 - 64	50383	47619	2617

Työkyvyttömyyseläkettä työeläkkeenä saavat ikäryhmittäin 2/2 (Lähde: Eläketurvakeskus)

	Kaikki työkyvyttömyyseläkkeet	Täydet työkyvyttömyyseläkkeet	Osatyökyvyttömyyseläkkeet
Kaikki ikäluokat	116892	94882	21872
Alle 20	9	9	-
20 - 24	367	350	17
25 - 29	1154	1080	74
30 - 34	2562	2304	258
35 - 39	4143	3630	513
40 - 44	6265	5253	1012
45 - 49	9105	7609	1496
50 - 54	13675	11474	2203
55 - 59	29023	23286	5738
60 - 64	50383	39685	10557

Suurimmat diagnoosipääryhmät työeläkkeenä myönnettyissä työkyvyttömyyseläkkeissä

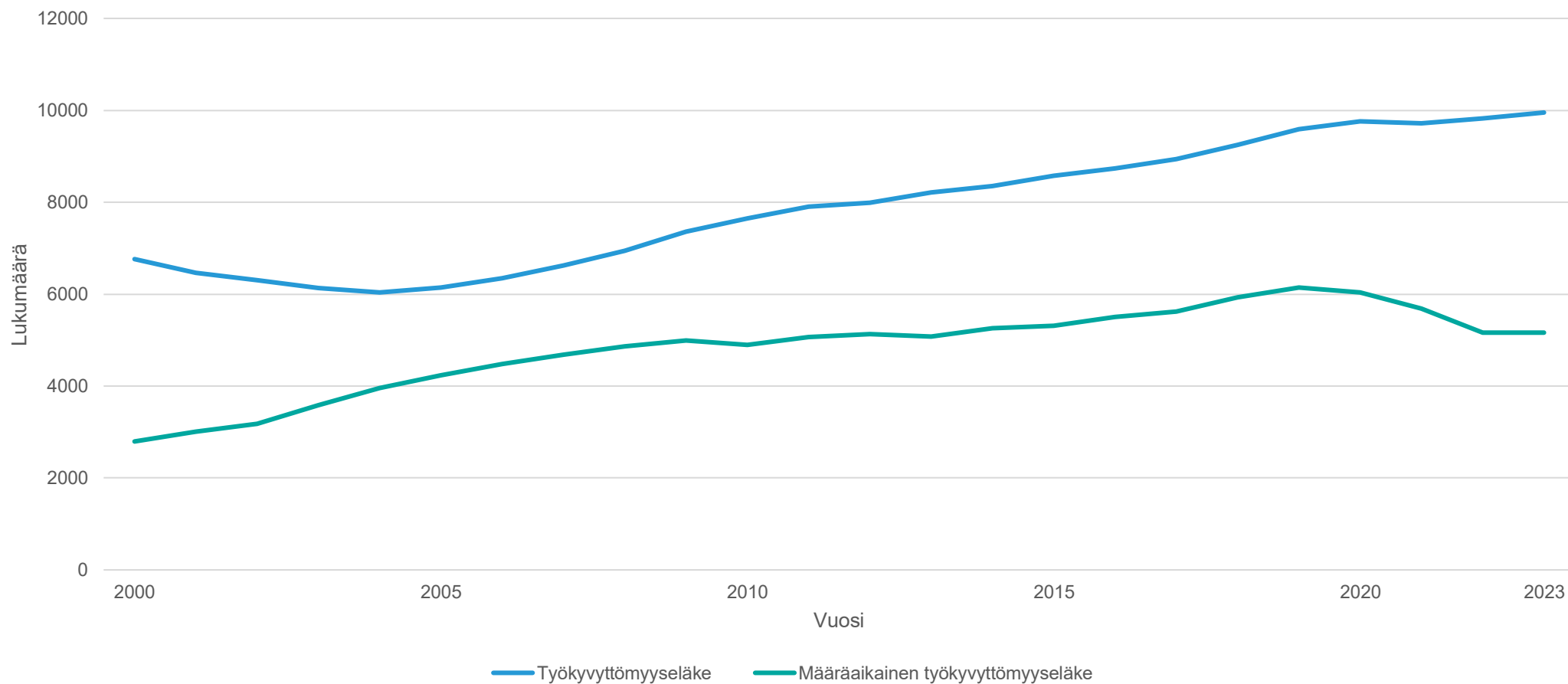
- **Määräaikainen osatyökyvyttömyyseläke (osakuntoutustuki):** 1) Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöt (46 %) 2) Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (29 %) 3) Hermoston sairaudet (8 %).
- **Osatyökyvyttömyyseläke toistaiseksi:** 1) Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (49 %) 2) Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöt (17 %) 3) Hermoston sairaudet (11 %).
- **Määräaikainen täysi työkyvyttömyyseläke (kuntoutustuki):** 1) Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöt (62 %) 2) Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (18 %) 3) Kasvaimet (4 %).
- **Täysi työkyvyttömyyseläke toistaiseksi:** 1) Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöt (46 %) 2) Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (20 %) 3) Hermoston sairaudet (11 %).

Nuoret työkyvyttömyyseläkkeen saajat

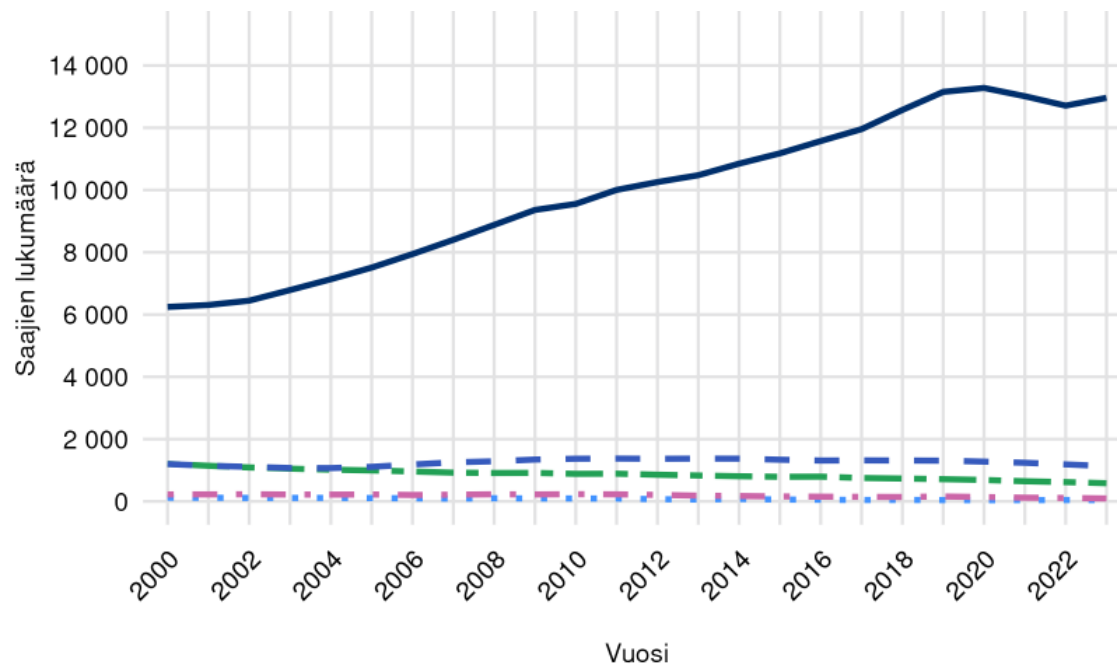
- Alle 30-vuotiaita työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli vuoden 2023 lopussa yhteensä 15 700. Heistä Kelan eläkettä sai 15 100. Yhteensä työkyvyttömyyseläkkeen saajia oli samana ajankohtana 179 700 henkilöä.
- Alle 30-vuotiaista työkyvyttömyyseläkkeen saajista kuntoutustukea sai 5 200 henkilöä. Pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä oli 10 000 henkilöä.
- Nuorten työkyvyttömyyseläkeläisten määrä kasvoi koko 2000-luvun vuoteen 2020 saakka. Yhtenä syynä nuorten työkyvyttömyyseläkeläisten määrän kasvun pysähtymiseen voi olla se, että nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen on helpotettu.
- Vuonna 2010 nuoren kuntoutusrahan saajia oli yhteensä 4 700, vuonna 2015 yhteensä 7 700 ja vuonna 2023 yhteensä 15 900. Suurimmalle osalle nuoren kuntoutusrahan saajista etuus on myönnetty mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriön perusteella.

Toistaiseksi myönnettyt ja määräaikaiset nuorten työkyvyttömyyseläkkeet

Alle 30-vuotiaat työkyvyttömyyseläkkeen (Kela) saajat vuosina 2000–2023

Alle 30-vuotiaat työkyvyttömyyseläkkeen saajat sairauspääryhmän mukaan vuoden lopussa 2000–2023

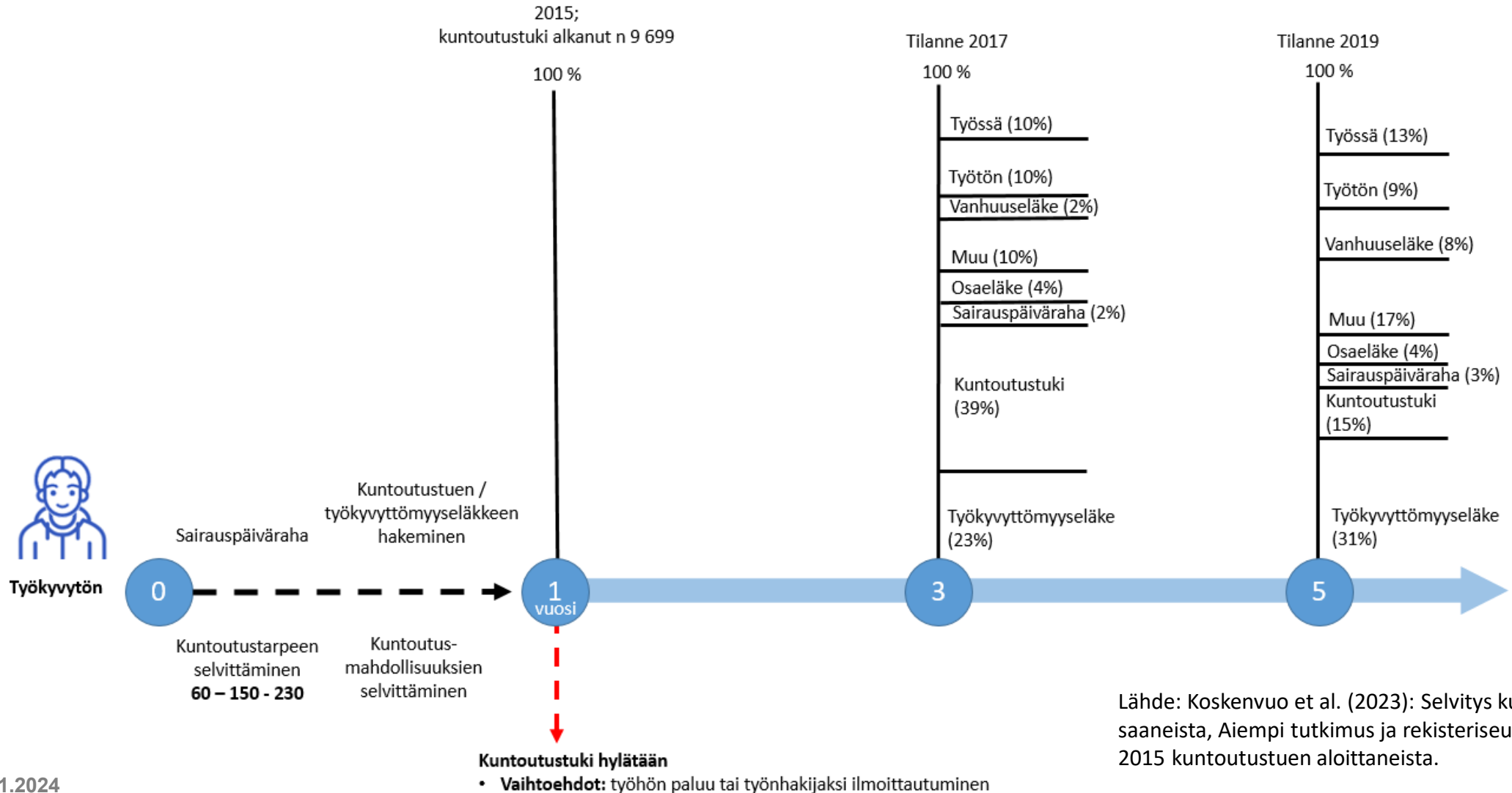
- F00-F99 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt
- - G00-G99 Hermoston sairaudet
- · M00-M99 Tuki- ja liikuntaelinten sekä sidekudoksen sairaudet
- Q00-Q99 Synnynnäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet
- · S00-T99 Vammat, myrkytykset ja eräät muut ulkoisten syiden seuraukset

Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäneet henkilöt

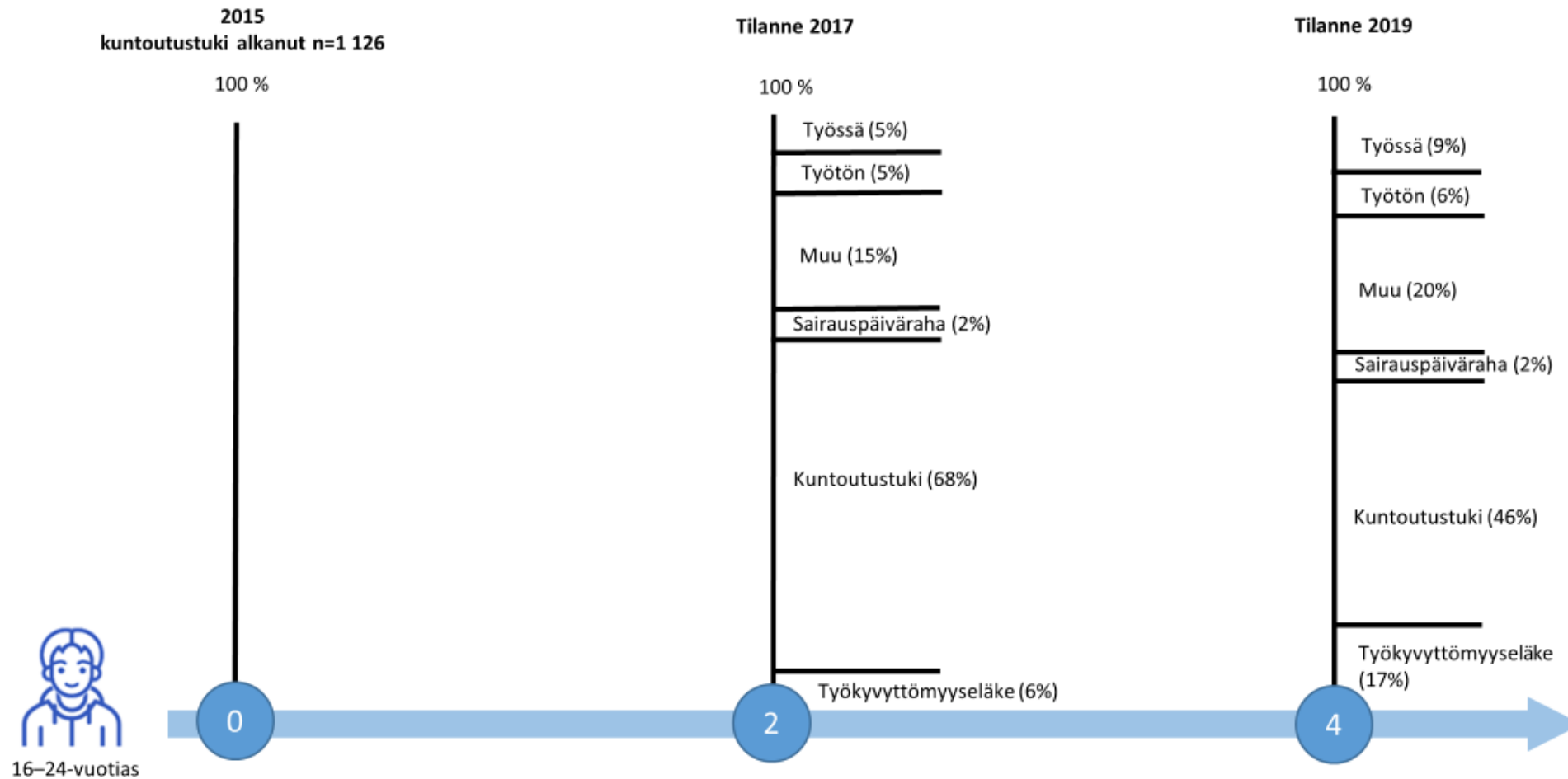
- Työ- tai kansaneläkkeenä myönnetty työkyvyttömyyseläke jätetään määräajaksi (3 kk – 2 v) ns. lepäämään, jos soveltuva tuloaja tänä aikana ylittyy. Lepäämisen ajan oikeus eläkkeeseen säilyy, mutta eläkettä ei makseta. Lepäämisen päätyttyä eläke palautetaan maksuun. Sama koskee työkyvyttömyyden perusteella myönnettyä takuueläkettä. Kelan maksamien eläkkeiden osalta tuloaja on takuueläkkeen määrä (976,59 e/kk v. 2024 tasossa). Työeläkkeenä maksettavan täyden tk-eläkkeen osalta tuloaja on 40 % henkilön työkyvyttömyyden alkamista edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta ja osatk-eläkkeen osalta 60 % tästä, molemmissa tapauksissa kuitenkin vähintään takuueläkkeen määrä.
- Tällä hetkellä sovelletaan työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annettua lakia (738/2009).
- **Vuonna 2023 työkyvyttömyyseläke oli lepäämässä**
 - **Kaikkiaan 1 088 kansan- ja/tai takuueläkkeen saajalla** (5/2024 lepäämässä olleet kansaneläkkeet olivat olleet lepäämässä keskimäärin 10,6 kk; takuueläkkeet taas keskimäärin 12,3 kk).
 - **Kaikkiaan noin 1 300 työeläkkeen saajalla** (lepäämisjakso heillä oli 11/2024 tarkistettuna yht. keskimäärin 350 pvää).

Aika kuntoutustuella

– ”Silta työhön paluulle vai portti pysyvälle työkyvyttömyysetuudelle”

Etuuksien saaminen ja työtilanne iän mukaan (16–24-vuotias)

Etuuksien saaminen ja työtilanne iän mukaan (25–34-vuotias)

